

Sifatli kadrlar tayyorlashda ijtimoiy pedagogikaning ahamiyati

Yusupova Firuza Hajiboy qizi

Urganch davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi

Gaipova Nilufar Jasurbekovna

Annatsiya: Maqolaning maqsadi O‘zbekiston Respublikasi uchun yuqori malakali pedagog kadrlar tayyorlashda ijtimoiy pedagogikaning dolzarb masalalarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Ijtimoiy pedagogikaning O‘zbekistonning progressiv rivojlanishiga pedagog kadrlar tayyorlash sifatiga ta‘sirini aniqlashdan iborat. Oliy ta‘lim tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha chora – tadbirlar majmui qayta tayyorlashning samarali shakllari va oliy o‘quv yurtlari o‘qituvchilarining malakasini oshirish; oliy ma‘lumotli kadrlar tayyorlashning maqsadli parametrlarini optimallashtirish; universitetda o‘quv jarayonini, o‘quv rejaları va dasturlarini takomillashtirish, magistraturada o‘qitishni tashkil etishning zamonaviy shakllarini joriy etish; axborot-resurs markazlarini yangilash; ilmiy-uslubiy faoliyat samaradorligini oshirishga alohida e‘tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Ta‘lim, g‘oya universitet, talaba, o‘qituvchi, maqsad, vazifa, natija, pedagogika Innovatsiya.

Kirish.

XXI asrda har bir mamlakatning ijtimoiy rivojlanishini belgilovchi asosiy omil oliy maktabning innovatsion tarkibiy qismidir. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim muassasalarini rivojlantirishning innovatsion yo‘li jamiyat va yuqori murakkablikdagi pedagogika tarmoqlarining dolzarb muammolarini hal etishga, yangi zamonaviy tarmoqlarni o‘zlashtirishga, inson salohiyatini ro‘yobga chiqarishga, intellektual g‘oya uchun yo‘llarni kengaytirishga, ta‘lim, texnologiya va madaniyat sohasidagi innovatsion faoliyat samaradorligini oshirishga yordam beradigan ijtimoiy muhitda shunday joy yaratishga imkon beradi.

Yosh avlodning ta‘limi davlatning eng zamonaviy va istiqbolli talablariga javob beradigan malakali kadrlarni tayyorlash bilan bog‘liq. Ushbu masalaga nafaqat mamlakatimizning taniqli olimlari V. I. Andriyanova, R. X. Jo‘rayev, Sh. K. Mardonov, U. K. Tolipov, G. X. Ibragimova, X. Ibragimov, Sh. A. Abdullayeva o‘z ilmiy ishlarini bag‘ishladilar., D. I. Ruziyeva, N. M. Egamberdiyeva, shuningdek dunyoning boshqa mamlakatlari E. I. Artomonova, G. P. Novikova,

V. V.Pasechnik va boshqalar.

O‘zbekistonni jamiyatga intellektual hissasi yuqori bo‘lgan sifatli ta’limga ega bo‘lgan jadal rivojlanayotgan mamlakatga aylantirish maqsadida joriy yilda mamlakatimizda ikkita vazirlik tashkil etildi: O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi va O‘zbekiston Respublikasi innovatsion rivojlanish vazirligi. Birinchi idoraning tashkil etilishi respublikaning 32 million aholisining 64 foizini maktabgacha yoshdagi bolalari bo‘lgan 30 yoshgacha bo‘lgan yoshlar tashkil etishi bilan bog‘liq. Siz bilganingizdek, maktabgacha ta’lim muassasalarida bola birinchi ko‘nikma va bilimlarni oladi. Hozirgi kunga maktabgacha ta’lim muassasalariga bo‘lgan ehtiyoj ancha yuqori bo‘lishiga qaramay. Ushbu vazirlikning asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- maktabgacha ta’lim sohasidagi yagona davlat siyosatini aniqlash,
- ishlab chiqish va amaliy amalga oshirish.

Bolalar bog‘chalarining moddiy-texnik bazasi mustahkamlash, pedagog kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tashkil etish, o‘quv dasturlari qayta ko‘rib chiqish.

Bundan tashqari, 2018 yilning 1 yanvaridan Toshkent, Nukus, viloyat markazlarida davlat-xususiy sheriklik asosida yangi maktabgacha ta’lim muassasalari tajriba asosida ish boshladi. Ikkinchi idorani tashkil etish respublikaning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishining barcha sohalarida sifatli o‘shishni ta’minlaydigan va innovatsion va ilmiy-texnikaviy rivojlanish sohasida yagona davlat siyosatining amalga oshirilishini ta’minlaydigan innovatsiyalarni doimiy ravishda amaliy joriy etish vazifasi bilan bog‘liq. Yangi idora byudjet mablag‘laridan oqilona foydalangan holda innovatsion g‘oyalar, ishlanmalar va texnologiyalarni amalga oshirish uchun mavjud resurslar va mablag‘larni safarbar qilishni ta’minlaydi. O‘zbekistonning rivojlanishning innovatsion modeliga to‘liq o‘tishi mamlakatda innovatsion faoliyatni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning samarali tizimini yaratish va innovatsion g‘oyalar, ishlanmalar va texnologiyalarni davlat boshqaruvi, iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlari va ijtimoiy sohaga, ayniqsa uzluksiz ta’lim tizimiga amaliy tatbiq etishni rag‘batlantirish zarurati bilan bog‘liq. Shu bilan birga, oliy ta’lim tizimini takomillashtirish ijtimoiy soha uchun eng zamonaviy talablarga javob beradigan yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashga qaratilgan. O‘zbekiston oliy ta’limining mazmuni ham o‘zgardi.

Bugungi kunda respublika hududlarida oliy ta'lim muassasalari ochilmoqda. Masalan, Termiz davlat universitetida Toshkent Islom universiteti bilan hamkorlikda "Tarix (manbashunoslik va matnshunoslik)" ta'lim yo'nalishi bo'yicha kadrlar tayyorlashni tashkil etish rejalashtirilgan. Shuningdek, Termiz shahridagi Surxondaryo viloyati viloyat markazida oliy o'quv yurtimiz filiali ochilib, u respublikamizning maktabgacha, umumta'lim va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalari uchun pedagogik kadrlar tayyorlaydi. Bundan tashqari, zamonaviy sharoitda ta'limni rivojlantirish respublika tashqi siyosatini faollashtirish yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Mamlakatimizda faoliyat ko'rsatayotgan yetakchi xorijiy oliy o'quv yurtlarining filiallari (M. V. Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti filiali, Vestminster universiteti, Inha universiteti va boshqalar) 2018 yilda Vebster (AQSh) va Yeoji Institute of technology (Koreya Respublikasi) universitetlarining filiallari ochildi. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarining ilmiy-texnik bazasini mustahkamlash maqsadida "bakalavriat – magistratura – doktorantura" tizimida barkamol avlodni tayyorlash va ta'lim – fan – ishlab chiqarish integratsiyasi yo'li bilan o'qitish sifatini oshirish ishlari olib borilmoqda; pedagogika tarmoqlari va sohalaridagi qator muammolarni hal etish uchun fanlararo o'quv-ilmiy laboratoriyalar tashkil etilmoqda; barcha tadqiqot infratuzilmasi modernizatsiya qilinmoqda. Ular orasida: innovatsion va texnologik markazlarni (texnoparklarni) yaratish va rivojlantirish; universitetlarning texnologik imkoniyatlarini, raqamli o'quv va ilmiy jarayonlarni rivojlantirish-kompyuter axborot-kommunikatsiya tarmoqlarini rivojlantirish va axborot-kommunikatsiya tarmoqlarini jadal rivojlantirish muammolarini hal qilish vositasi sifatida kompyuterlashtirilgan o'quv komplekslariga o'tish.

Ushbu maqsadlarga asoslanib, mamlakat rivojlanishining hozirgi bosqichida oliy ta'lim tizimi quyidagi vazifalarni hal qiladi:

- 1) mamlakatning munosib yoshlarini mustaqil fikrlash va o'z qarashlari bilan raqobatbardosh mutaxassislar sifatida tarbiyalash;
- 2) yosh o'qituvchilarni o'qitish va o'qitish sifatini oshirish;
- 3) o'quv jarayonining ilmiy-tadqiqot va ishlab chiqarish faoliyati bilan integratsiyasini chuqurlashtirish;
- 4) ishlab chiqarish korxonalarini uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lgan amaliy ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish;

5) davlat ta'lim standartlariga muvofiq zamonaviy ta'lim dasturlari asosida yuqori sifatli ta'limni ta'minlash;

6) mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish istiqbollari, jamiyat ehtiyojlari, fan, texnika, texnologiya, ijtimoiy pedagogika va madaniyatning zamonaviy yutuqlari asosida kadrlar tayyorlashni takomillashtirish;

7) yangi pedagogik va axborot texnologiyalari, o'z-o'zini o'qitish usullari va vositalari va ta'limni individuallashtirish amaliyotiga kirish;

8) oliy ta'limni fan va ishlab chiqarish bilan birlashtirishning samarali mexanizmlarini amaliyotga joriy etish;

9) ilmiy-tadqiqot salohiyatini yaratish, ishlab chiqarish korxonalarini rivojlantirish maqsadida ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish, shu jumladan o'z fundamental va amaliy tadqiqotlari asosida ishlab chiqilgan innovatsiyalarni o'zlashtirish;

10) fundamental va amaliy tadqiqotlar o'tkazishda, istiqbolli innovatsion ishlanmalar va loyihalarni amalga oshirishda ilmiy-tadqiqot ishlari sifati va samaradorligini oshirish.

Mazkur ustuvor vazifalarni hal qilish uchun zarur sharoitlar yaratiladi va universitetlarning moddiy-texnik bazasi mustahkamlanadi. Globallashuv va ijobiy xalqaro tajribani ta'lim modeliga integratsiyalashuvining muhim yo'nalishlaridan biri bu o'qituvchi mahoratining kasbiy rivojlanishi bo'lib, u quyidagilar bilan bog'liq:

* to'plangan tajribani respublikaning boshqa ta'lim muassasalariga translyatsiya qilish;

* mahalliy va xorijiy innovatsion o'qituvchilarning eng yaxshi pedagogik tajribasini umumlashtirish va tarqatish;

* respublika o'qituvchilarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;

* yosh avlodni jahon tajribasiga muvofiq o'qitish va tarbiyalash;

* yetakchi mahalliy va xalqaro ekspertlarni jalb etgan holda o'qitish dasturlarini ishlab chiqish;

* tajriba almashish va eng yaxshi amaliyotlarni joriy etish maqsadida bolalarni o'qitish va rivojlantirish bilan bog'liq yetakchi mahalliy va xorijiy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish;

* o‘qituvchilik mahoratiga ega o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini monitoring qilish; o‘qituvchilarning uzluksiz kasb-hunar ta’limi uchun shart-sharoitlar yaratish;

* respublika pedagoglarining tarmoq ta’lim jamiyatini tashkil etish.

Sifatli ta’lim respublika hukumatining dasturiy hujjatlarida belgilangan strategik maqsadlarni amalga oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ular orasida ”2023-2030 yillarda o‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi”. Ushbu normativ hujjatning asosiy qoidalari respublika uchun kadrlar, shu jumladan pedagogik kadrlar tayyorlash bilan bog‘liq.

Xususan, to‘rtinchi yo‘nalishda sifatli ta’lim respublikamizni sanoatlashtirish va innovatsion rivojlantirish uchun asos bo‘lishi kerakligi aytilmoqda. Shu nuqtai nazardan, universitet ta’limi sohasidagi davlat siyosatining muhim yo‘nalishi zamonaviy, ochiq, moslashuvchan ta’lim tizimini shakllantirishdir, uning asosiy maqsadi yosh avlodning intellektual va ijodiy salohiyatini qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirishdir. Ushbu yo‘lda muvaffaqiyatga erishish uchun endi maktablar va pedagogika kollejlariidan tortib pedagogika universitetlarigacha bo‘lgan barcha yo‘nalishlarda ta’lim mazmunini yangilash va pedagog kadrlar malakasini oshirish dasturlarini amalga oshirishni boshlash kerak. Aks holda, universitetlar va o‘qituvchilar malakasini oshirish kollejlari yangilangan dasturlar bilan tanish bo‘lmagan va ish boshlanishidan oldin malaka oshirishni talab qiladigan xodimlarni mehnat bozoriga chiqarganda vaziyat yuzaga keladi.

Boshqacha qilib aytganda, universitet ta’limi tizimi umuman uzluksiz ta’lim tizimi oldida davlat tomonidan belgilangan maqsadlarga erishishga qaratilgan samarali ishlash mexanizmini talab qiladi.

Birinchiidan, oliy ta’lim muassasalari pedagoglarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishning samarali shakllarini joriy etish, ular uchun xorijiy ta’lim va ilmiy muassasalarda stajirovkalar tashkil etish rejalashtirilgan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti “iste’dod” jamg‘armasining istiqbolli yosh pedagog va ilmiy kadrlar malakasini oshirish bo‘yicha faoliyati takomillashtirildi.

Ikkinchiidan, oliy ma’lumotli kadrlar tayyorlashning maqsadli parametrlarini, oliy ta’lim muassasalarini o‘qitish yo‘nalishlarini mintaqaviy va kompleks rivojlantirish dasturlari bilan birgalikda optimallashtirish, qayta ixtisoslashtirish, shuningdek, yangi ta’lim muassasalari tashkil etildi. Oliy ma’lumotli kadrlar tayyorlashni optimallashtirishning maqsadli parametrlari aniqlandi. Mintaqaviy

qayta ixtisoslashtirish, kadrlar tayyorlash bo'yicha tarkibiy o'zgarishlarni hisobga olgan holda oliy ta'lim muassasalariga qabul qilish ko'rsatkichlari bosqichma-bosqich oshiriladi. Shuningdek, respublikaning har bir oliy o'quv yurtini rivojlantirish konsepsiyasini ishlab chiqish nazarda tutilgan. Mavjud oliy ta'lim muassasalarini qayta ixtisoslashtirish va viloyatlarda ularning filiallarini ochish bo'yicha uzoq muddatli rejalar belgilangan. Ta'kidlash joizki, mamlakat universitetlarida kadrlar tayyorlash iqtisodiyot tarmoqlari va mintaqalarni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va xususiyatlaridan kelib chiqqan holda amalga oshiriladi.

Uchinchidan, yetakchi xorijiy universitetlarning tajribasi asosida oliy ta'lim tizimida o'quv jarayonini takomillashtirish, o'quv rejalari va dasturlari, magistraturada o'qitishni tashkil etishning zamonaviy shakllarini joriy etish ko'zda tutilgan.

Ushbu yo'nalishda quyidagilar nazarda tutilgan: iqtisodiyotning Real sektori talablari va ilg'or xorijiy tajribani o'rganish asosida oliy ta'lim o'quv rejalari va o'quv dasturlarini ishlab chiqish, tasdiqlash va amaliyotga joriy etish mexanizmini yaratish; bakalavriat va magistratura mutaxassisliklarida o'qitish yo'nalishlari bo'yicha o'quv rejalari va o'quv dasturlarining mazmuni va tuzilishini takomillashtirish, fan bloklarini optimallashtirish, ilg'or xorijiy tajriba; viloyatlardagi oliy ta'lim muassasalarining ilmiy-pedagogik kadrlariga bo'lgan joriy va istiqbolli ehtiyojlarga muvofiq magistrlar ilmiy-pedagogik faoliyati uchun maqsadli (manzilli) tayyorgarlik amaliyotini joriy etish; bakalavriat va magistratura diplomlarining xorijiy namunalarga muvofiqligini ta'minlash; o'quv dasturlariga muvofiq oliy ta'lim talabalari mutaxassisligi bo'yicha amaliyotni tashkil etish va o'tashni ta'minlash tizimini takomillashtirish.

To'rtinchidan, oliy ta'lim muassasalarining axborot ta'minoti zamonaviy o'quv, metodik va ilmiy adabiyotlar, xususan, xorijiy adabiyotlar bilan to'ldiriladi, axborot-resurs markazlari jamg'armalari ham yangilanadi. Bundan tashqari, respublika oliy o'quv yurtlarining o'quv va ilmiy adabiyotlarga bo'lgan ehtiyojini qondirish maqsadida adabiyotlar ro'yxatini shakllantirish, yangi avlod o'quv adabiyotlarini yaratish, sotib olish va tarqatish tartibiga doir talablarni ishlab chiqish asosida oliy ta'lim yo'nalishlari bo'yicha fanlar uchun o'quv-metodik komplekslarni bosqichma-bosqich tayyorlash va joriy etish nazarda tutiladi. Beshinchidan, ilmiy va uslubiy faoliyat rivojlanadi va uning samaradorligi oshadi. Oliy o'quv yurtlari

o‘qituvchilariga qo‘yiladigan talablardan kelib chiqib, oliy ma‘lumotli ilmiy kadrlarni ularda keskin tanqislik mavjud bo‘lgan yo‘nalishlarda maqsadli tayyorlash bo‘yicha tadbirlar o‘tkaziladi. Yoshlarning ilm-fanga qiziqishini oshirish, yosh olimlarni ilmiy va ijodiy faoliyati uchun rag‘batlantirish va mukofotlash bo‘yicha tizimli ishlar amalga oshiriladi. Bundan tashqari, yoshlarning ilmiy ishlanmalarini amaliyotga keng joriy etish ta‘minlanadi.

Oltinchidan, oliy ta‘limning ma‘naviy-axloqiy mazmuni va talabalar o‘rtasida o‘tkaziladigan tadbirlar samaradorligi oshadi. Darhaqiqat, mamlakatimiz talabalar orasida ma‘naviy-ma‘rifiy ishlarni samarali olib borish juda dolzarbdir. O‘zbekiston Respublikasi oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi huzuridagi “Ma‘naviyat va ma‘rifat” markazi faoliyati takomillashtiriladi va uning ma‘naviy-ma‘rifiy ishlarni, shuningdek madaniy-ommaviy tadbirlarni muvofiqlashtirish va tashkil etishdagi roli mustahkamlanadi.

Ushbu chora-tadbirlar majmuasida belgilangan maqsad va vazifalar zamonaviy mehnat bozorida talab yuqori bo‘lgan kadrlar tayyorlashni ta‘minlashga yordam beradi.

Muhimi shundaki, ular mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor vazifalaridan kelib chiqib, universitet kadrlarini tayyorlash mazmunini tubdan qayta ko‘rib chiqish, oliy ma‘lumotli mutaxassislarni xalqaro darajaga muvofiq o‘qitish uchun zarur shart-sharoitlarni ta‘minlashga qaratilgan.

Ushbu me‘yoriy hujjatlar harakatlar strategiyasining maqsadlari bilan uyg‘unlashib, respublikamizning oliy ta‘limini rivojlantirishda yangi bosqichning boshlanishi bo‘ldi. Shuni ta‘kidlash kerakki, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti yurtimizdagi boshqa oliy o‘quv yurtlari uchun namuna bo‘lib xizmat qilishi mumkin, unda talaba yoshlarning pedagogika faniga qiziqishini oshirish va yosh olimlarning ijodiy faoliyatini namoyon etish bo‘yicha tizimli ishlar olib borilmoqda. Masalan, talabalar va magistrantlarning professor-o‘qituvchilar bilan bir qatorda universitetimizda har yili o‘tkaziladigan oliy o‘quv yurtlari, respublika va xalqaro konferensiyalarda, respublikamizning olimlari, yozuvchilari, shoirlari, madaniyat vakillari va taniqli sportchilari bilan uchrashuvlarda, ilmiy (fundamental, amaliy va innovatsion) loyihalarda talabalar ilmiy ishlanmalarini amaliyotga keng joriy etishni ta‘minlash imkoniyati bilan ishtirok etishi. yoshlar aytilganlarning bevosita dalilidir.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki malakali kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish va ijtimoiy sohani bilimdon o‘qituvchilar, talab yuqori bo‘lgan maktabgacha ta’lim muassasalari, umumiy o‘rta maktablar, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari bilan ta’minlashda respublikamizning pedagogik universitetlari muhim ro‘l o‘ynaydi.

Ularning bitiruvchilari hozirgi sharoitda barkamol avlodni – jismonan sog‘lom va ma’naviy jihatdan yetuk, intellektual jihatdan boy, har tomonlama bilimga ega va ijodiy fikrlaydigan qilib tarbiyalashi lozim.

FOYDLANILGAN ADABIYOTLAR:

1. N.Xojaev va boshqalar. “Pedagogika asoslari “Toshkent, “TDIU”2003yil.
2. Z.Mavlonova va boshqalar. “Pedagogika” Toshkent 2003 yil.
3. V.F. Matveyev. Meditsina psixologiyasi, etikasi va deontologiyasi asoslari. T., Abu Ali ibn Sino nomidagi nashriyot, 1991.
4. A.I. Shcherbakov. Yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiyadan praktikum. T., “O‘qituvchi”, 1991.
5. H. Uzoqov, E. G‘oziyev, A. Tojiyev. Oila etikasi va psixologiyasi. T., “O‘qituvchi”, 1992.
6. Sh. A. Murtalibov. Psixiatriyadan ma'lumotnoma. T., 1993. 16. E. G‘oziyev. Psixologiya. T., “O‘qituvchi”, 1994.
7. Sh. Sh. Shomansurov. Asab va ruhiy kasalliklar. T., 1995.

Research Science and Innovation House

